

Archeologienota
Houtvenne (Hulshout) – Wouwerstraat fase 2

Natasja Reyms en Charlotte Delannoye

Bornem
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Charlotte Delannoye

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2019/12.807/162

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek.....	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	8
2.3.3	Werkwijze	11
2.4	Assessmentrapport	11
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	11
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	18
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	22
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	24
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	25
3	Samenvatting.....	26
4	Bibliografie	27
4.1	Publicaties	27
4.2	Websites	27
5	Bijlagen	28
5.1	Archeologische periodes	28

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroerendergoed.be>

² <https://geo.onroerendergoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019L181

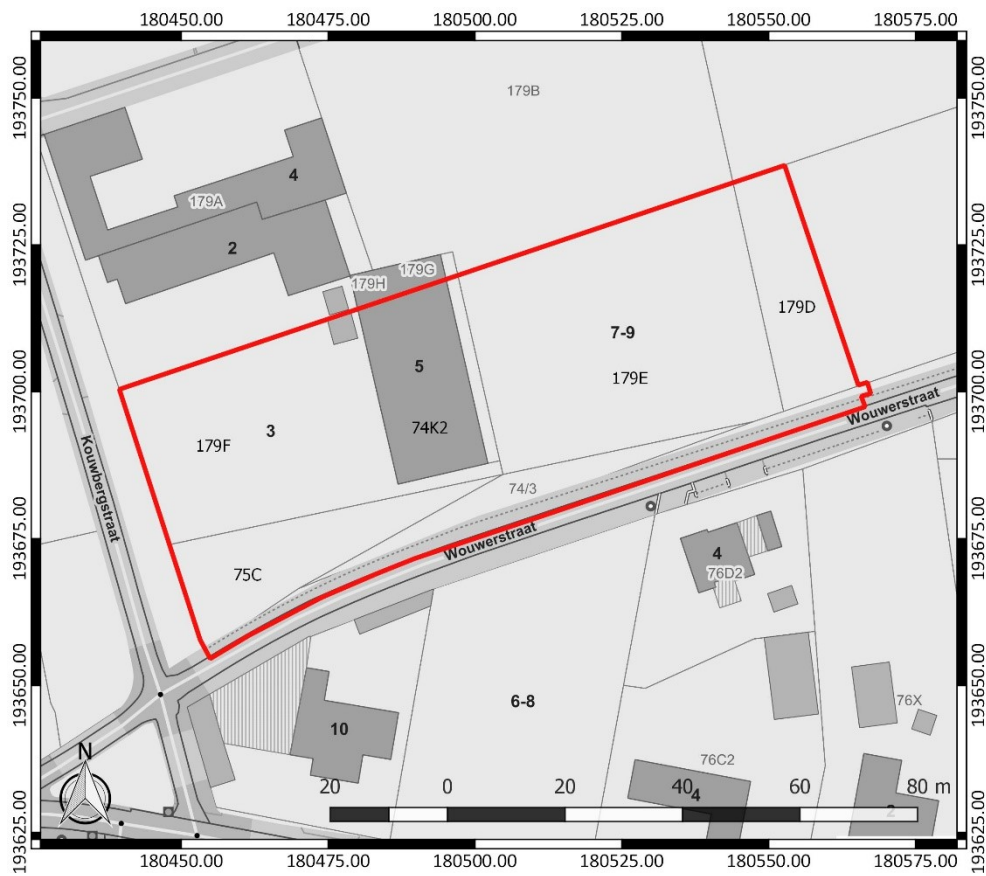
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Houtvenne, Hulshout, Wouwerstraat, Wouwerstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 180439, 193700
- 180552, 193738
- 180566, 193697
- 180454, 193654

Kadastraal plan:

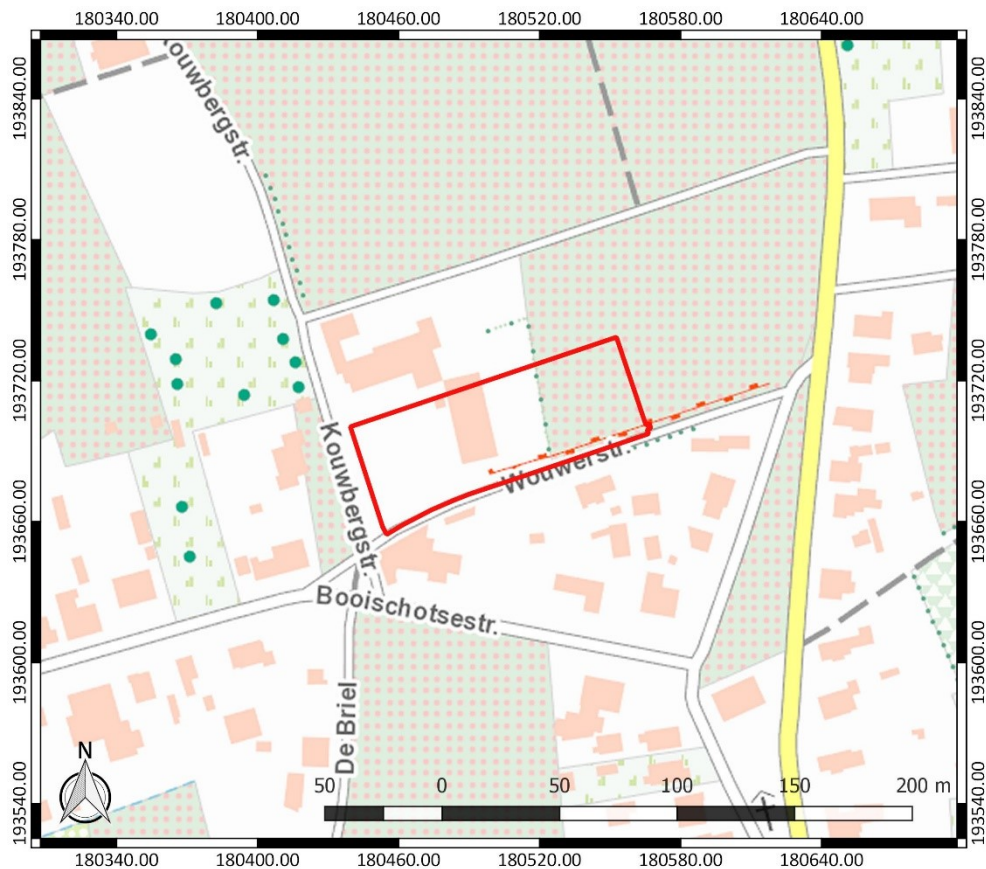

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Hulshout, afdeling 3, sectie A, nummer 74/3, 74K2, 75C, 179D, 179E en 179F

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 5270 m²

Topografische kaart:

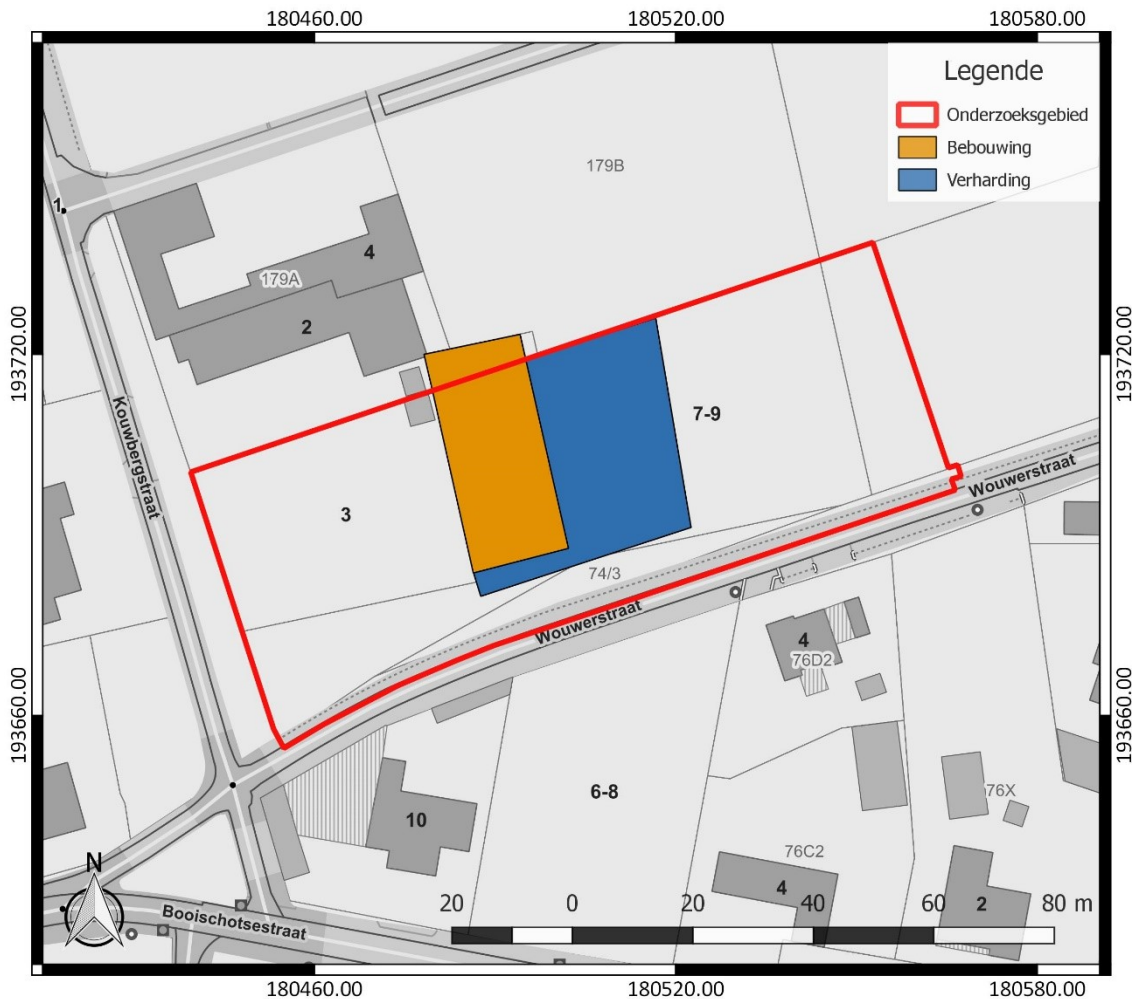

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 17/12/2019 – 18/12/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland

Verstoorde zones: binnen het onderzoeksgebied is een gebouw en bijhorende verharding aanwezig (Figuur 3). De precieze verstoringsdiepte hiervan is niet gekend, maar we kunnen wel verwachten dat ze plaatselijk een beperkte verstoring van het bodemarchief veroorzaakt zullen hebben.

Figuur 3: Aanduiding van de verwachte verstoringen binnen het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoekopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

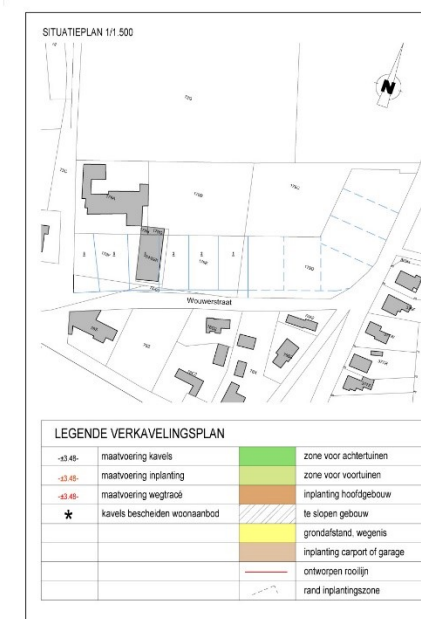
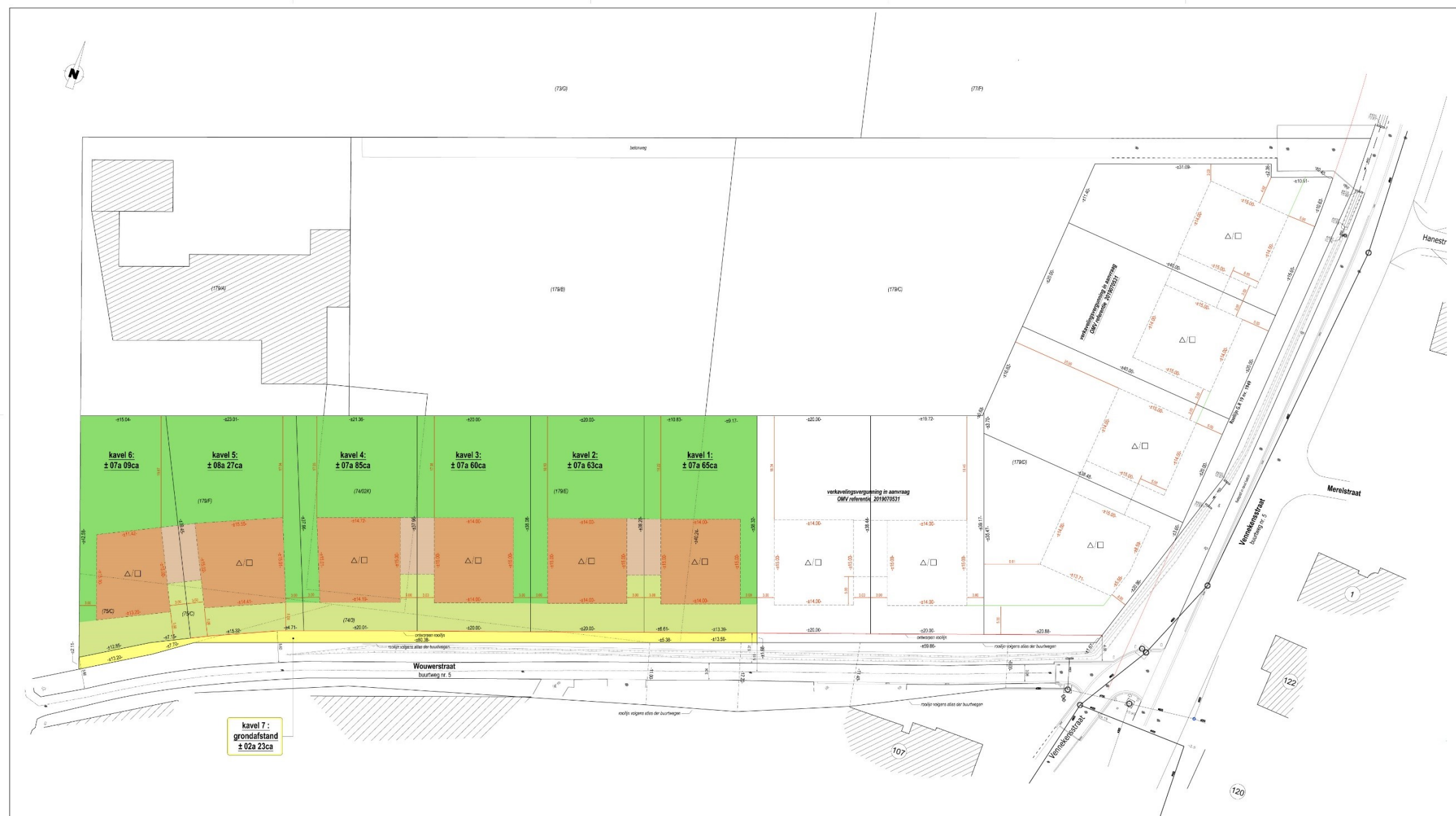
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: niet van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit zes loten voor eengezinswoningen en de aanleg van weginfrastructuur (Figuur 4). De woningen worden voorzien van voortuintjes, een achtertuin en een garage/carport. De aanleg van woningen en omgevingsaanleg betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woningen mogen echter onderkelderde worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoring diepte. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoring diepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling nog niet vast. De sloop en opbraak van de aanwezige verharding en het gebouw binnen het onderzoeksgebied worden samen met de wegenis en rioleringswerken uitgevoerd.

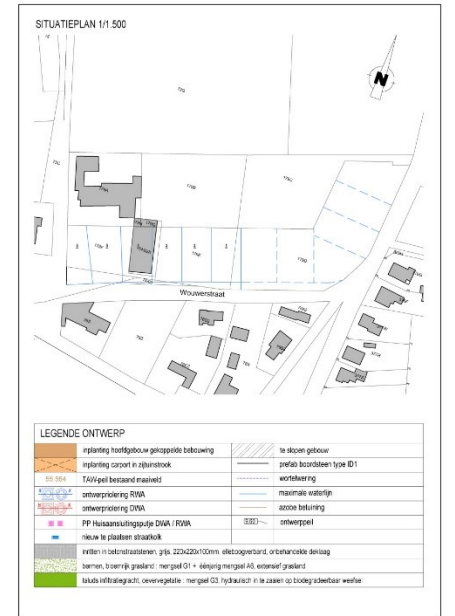
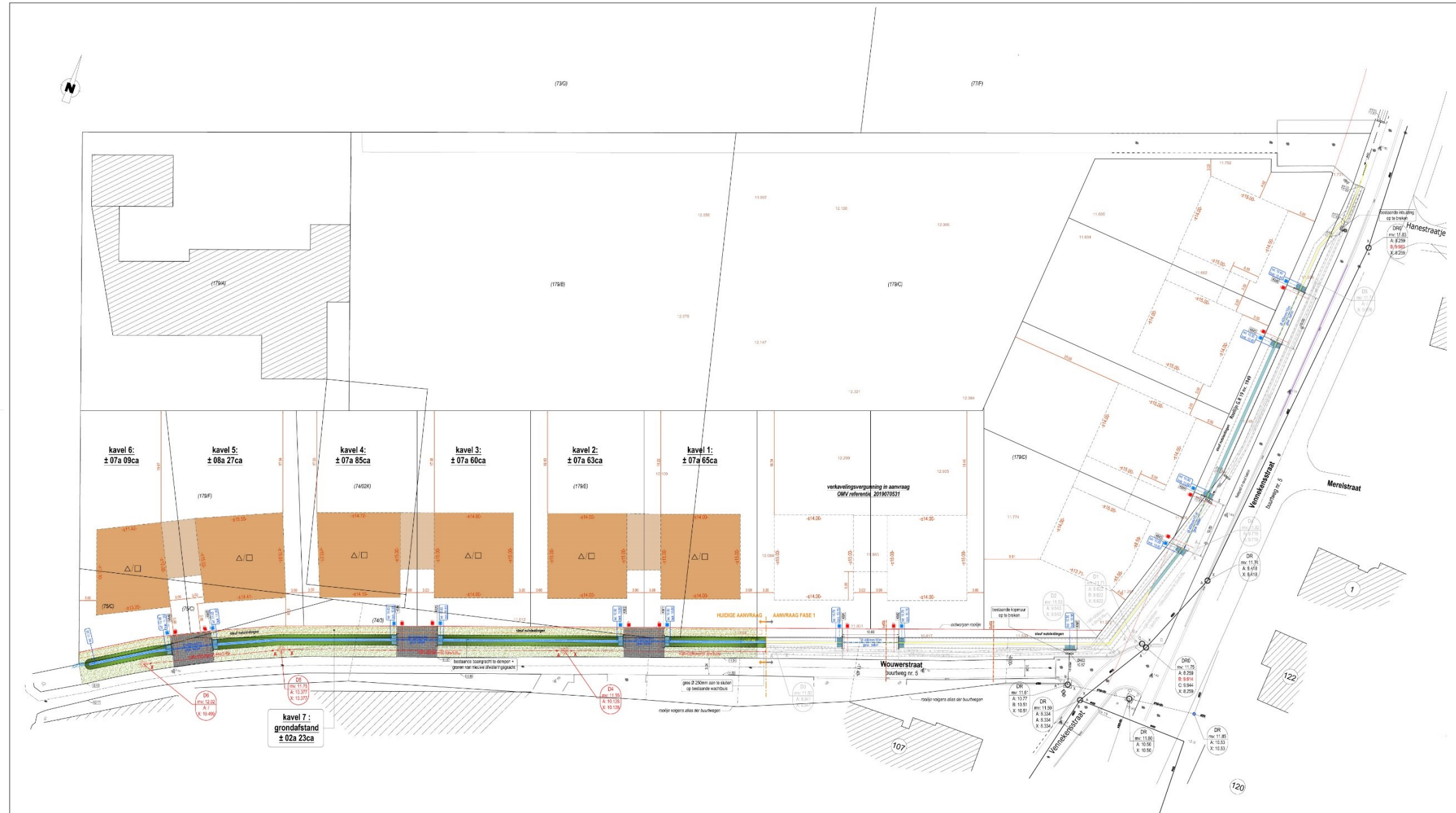

AANVRAAG OMGEVINGSVERGUNNING TOT VERKAVELLEN
VERKAVELING WOUWERSTRAAT - VENNEKENSTRAAT FASE 2

VERKAVELINGSPLAN 1/250 plan nr. 214

provincie:	ANTWERPEN													
gemeente:	HULSHOUT (Houtvenne)													
datum:	09/10/2019													
dossier nr.:	A0884													
kadastraal:	Hulshout 3de Afdeling Sectie A nr. 179D/0001, 179E, 7402K, 179F, 7403, 75C/001													
opgemeten en ontworpen door:	FOQUÉ JAN bvba Landbouwkundig Studiebureau Sectorenstraat 128 2500 Willebroek T 03 786 79 00 M 03 786 79 00 E info@foquejan.be LAN 04605	de aanvrager: FOQUÉ JAN bvba Landbouwkundig Studiebureau Sectorenstraat 128 2500 Willebroek T 03 786 79 00 M 03 786 79 00 E info@foquejan.be LAN 04605												
<p>Wijzigingen:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>nummer</th> <th>datum</th> <th>wijziging</th> <th>nummer</th> <th>datum</th> <th>wijziging</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>A0884_02_01</td> <td>09/10/2019</td> <td>01_1</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>			nummer	datum	wijziging	nummer	datum	wijziging	A0884_02_01	09/10/2019	01_1			
nummer	datum	wijziging	nummer	datum	wijziging									
A0884_02_01	09/10/2019	01_1												
<p>voor akkoord ondertekend door:</p> <p>Goedgekeurd door het gemeentebestuur, in zitting van: Op bevel:</p> <p>De Secretaris, De Burgemeester</p>														

Figuur 4: Verkavelingsplan (Studiebureau Foqué Jan bvba)

AANVRAAG OMGEVINGSVERGUNNING TOT VERKAVELING
WEGENIS - EN RIOLERINGSWERKEN (INFRASTRUCTUUR VERKAVELING)

GRONDPLAN WEGENIS EN RIOLERING 1 / 250 plan nr. 2/6

provincie:	ANTWERPEN	
gemeente:	HULSHOUT (Houtvenne)	
datum:	09/10/2019	
dossier nr.:	A0884	
kadastraal:	Hulshout 3de Afdeling Sectie A nr. 176/D1de1, 176/E, 7402K, 176F, 7403, 75C/deel	

opgesteld en ontworpen door: **FOQUE JAN bvba**
Landbouwkundig Studiebureau
Sectorenstraat 128
2200 Hulshout
T: 03 786 79 90
M: 0478/818888
LAN 04805

de opdrachtgever: **FOQUE JAN bvba**
Landbouwkundig Studiebureau
Sectorenstraat 128
2200 Hulshout
T: 03 786 79 90
M: 0478/818888
LAN 04805

nummer	datum	wijzigingen	nummer	datum	wijzigingen
A0884_F2_01	09/10/2019	01_1			

voor akkoord ondertekend door:

Goedgekeurd door het gemeentebestuur, in zitting van:
Op bevel:

De Secretaris, De Burgemeester

Figuur 5: Grondplan wegenis (Studiebureau Foqué Jan bvba)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeoreferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

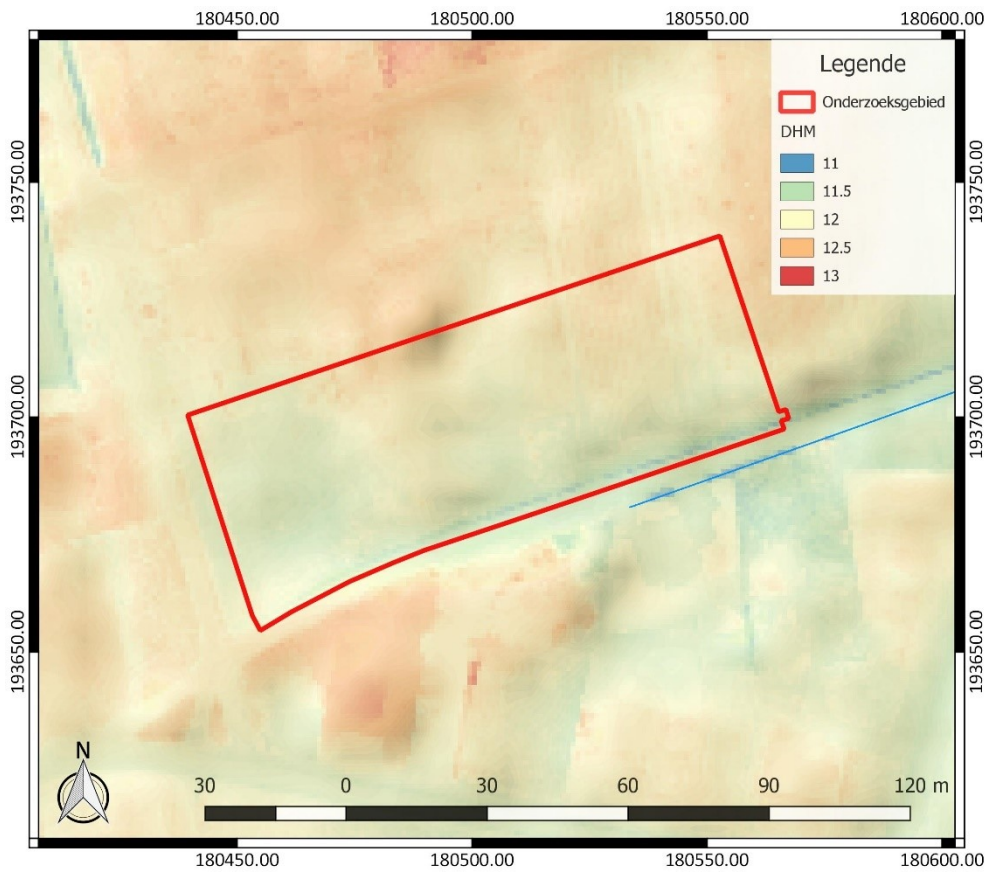
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

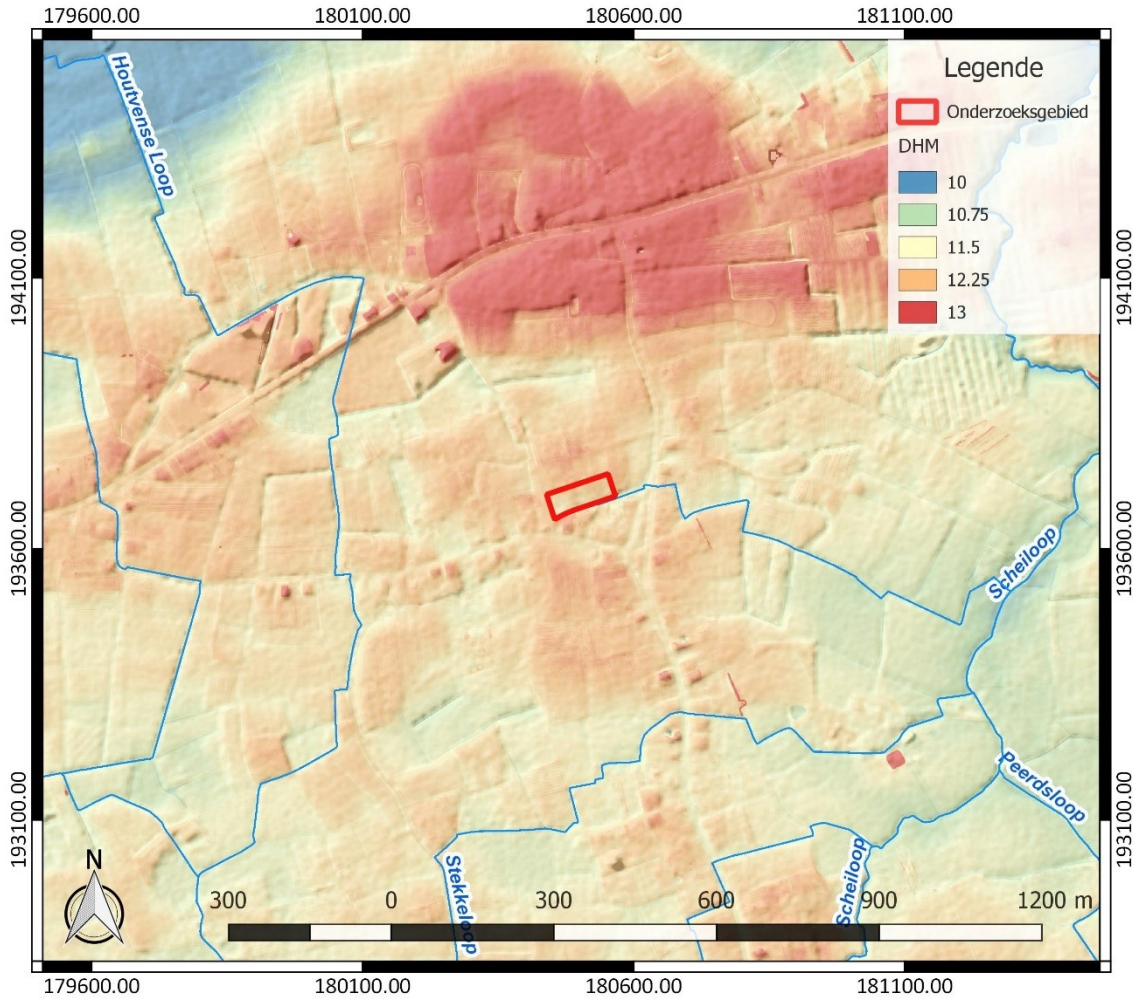
Het onderzoeksgebied ligt op enige afstand ten noorden van het centrum van Houtvenne, tussen Boischot in het westen en Westmeerbeek in het oosten (Figuur 6). Het terrein wordt begrensd door de Wouwerstraat in het zuiden. Het onderzoeksgebied situeert zich in een zone die volgens het gewestplan wordt gedefinieerd als woongebieden met landelijk karakter. Hydrografisch gezien situeert het zich in het Netebekken. Aan de zuidelijke rand van het onderzoeksgebied stroomt een naamloze aftakking van de Scheiloop (Figuur 8). De waterloop stroomt verder ten oosten van het terrein en mondt uit in de Stekkeloop en de Peerdsloop in het zuiden en de Steenkensbeek in het noorden. Op de hydrografische kaart is ten westen van het terrein ook nog de Houtvense Loop aangegeven.

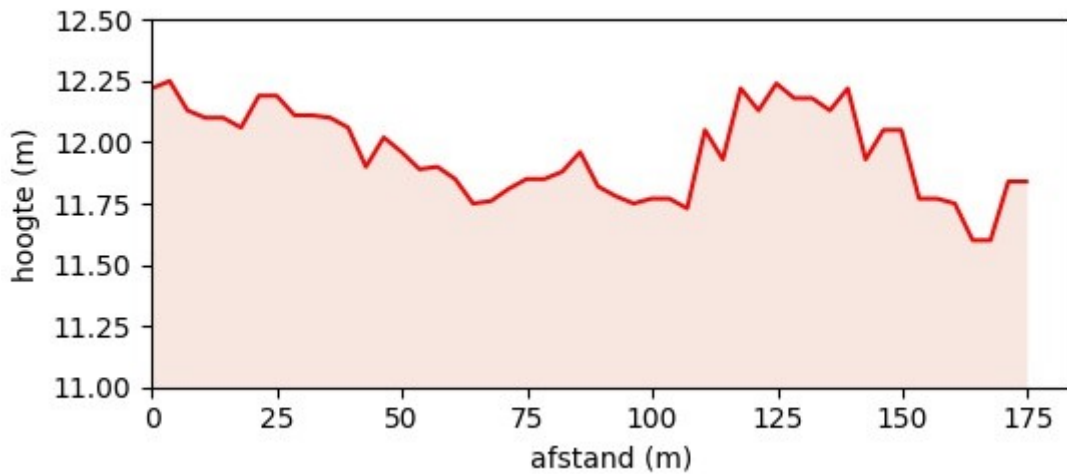
Figuur 6: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

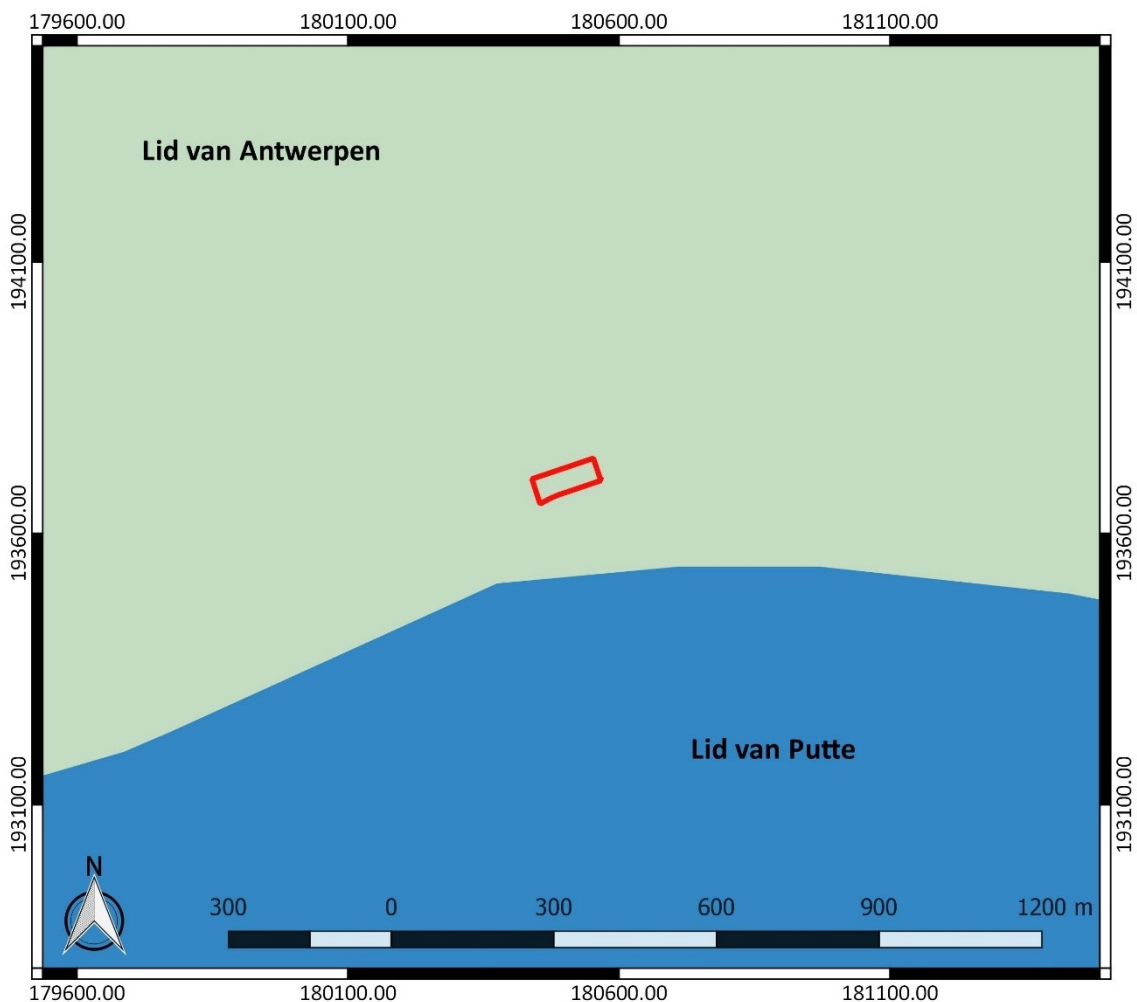

Figuur 8: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 9: Hoogteverloop van noord-oost naar zuid-west over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Hulshout tot de oostelijke uitloper van de Vlaamse Vallei. In het noorden wordt de gemeente Houtvenne begrensd door de Grote Nete en de Steenkensbeek. De Vallei van de Steenkensbeek geeft het landschap vorm. Het is een homogeen landschap dat zich uitstrekt over ca. 104 ha met open graslanden en akkers, afgewisseld met struwelen, bossen en boomgaarden.³ Hulshout maakt deel uit van de Zuiderkempens, die een komvormige depressie vormen die naar het westen toe is geopend. Dit gebied maakt eveneens deel uit van de Lage en Middelhoge Zandgronden.⁴ De topografie ligt doorgaans beneden de 20 m. Naar het zuidoosten toe komen langgerekte zuidwest-noordoost gerichte heuvelrijen voor, waarvan de hellingen doorgaans steil zijn en waarvan de maximale hoogte schommelt rond de 80 m. De hellingen die dit sterk golvend gedeelte vormen, zijn gekend als de heuvels van het Hageland. In noordelijk richting neemt de continuïteit van de heuvelruggen af en ontstaat een reeks geïsoleerde heuveltoppen, zoals te zien ten noorden van het onderzoeksgebied. Afgezien van de heuvels is de rest van het landschap relatief vlak gebied, dat zowel in het noorden als in het zuiden begrensd wordt door een zacht oplopend reliëf.⁵ Het terrein ligt aan de vallei van de Scheilooop en kent een hoogte van 11,6 tot 12,3 m TAW (Figuur 9).

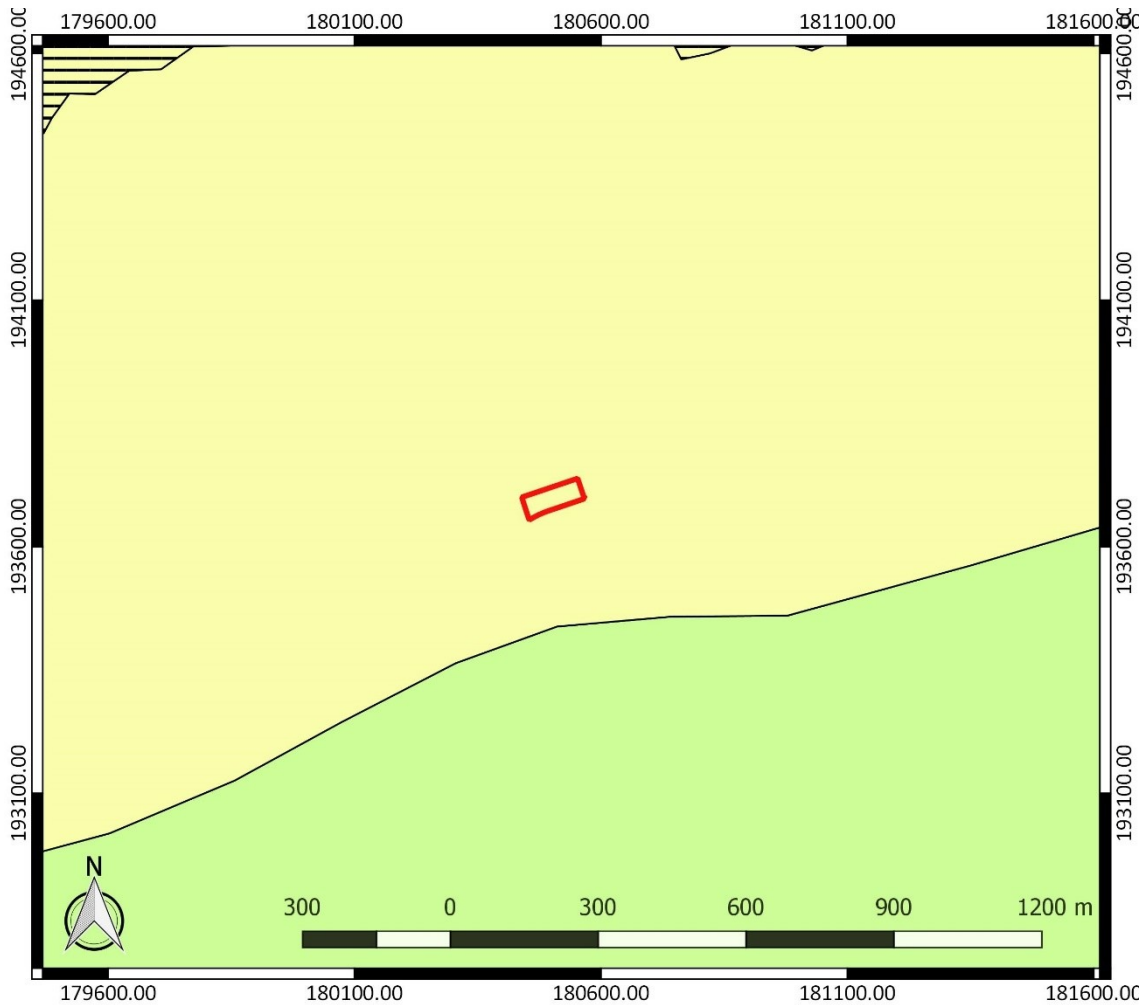

Figuur 10: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

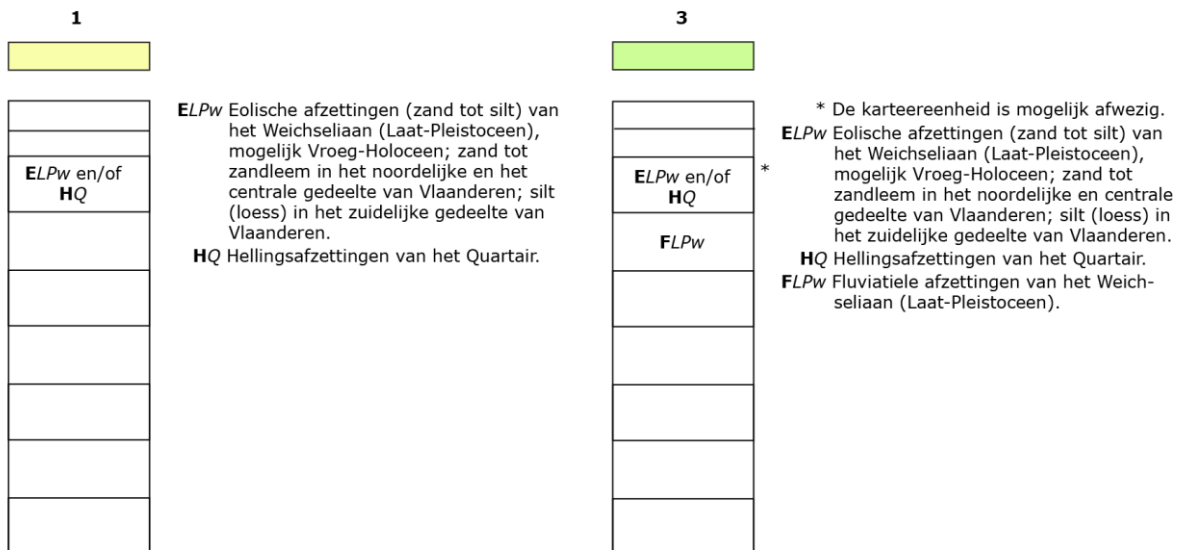
³ Houtvenne, <https://id.erfgoed.net/themas/14099>

⁴ Bogemans/Van Molle 2007, 3

⁵ Ibid., 4

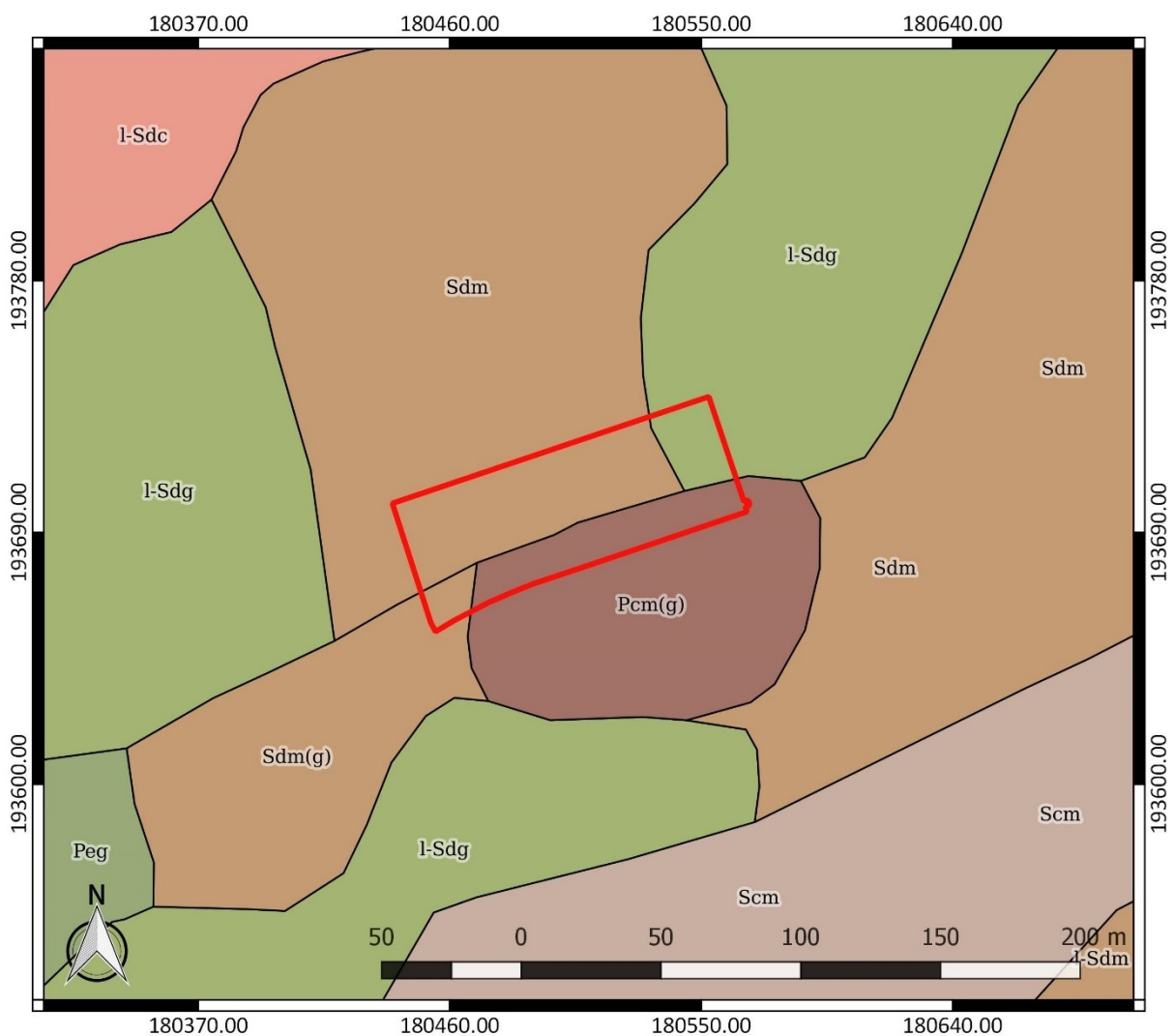
Figuur 11: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 12: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De tertiaire geologische kaart (Figuur 10) geeft aan dat het onderzoeksgebied gelegen is in een gebied waarin zwartgroen fijn zand voorkomt. De samenstelling kan sterk kleihoudend, sterk glauconiethoudend en glimmerhoudend zijn en schelpen, soms grof zand en beenderresten bevatten. Naar dit gebied wordt verwezen als het Lid van Antwerpen, dat tot de Formatie van Berchem behoort. Meer naar het zuiden toe manifesteert zich het Lid van Putte. Het is deel van een andere formatie, die men de Formatie van Boom noemt. Deze zone kent een heel andere tertiaire ondergronds in de vorm van zwartgrijze silthoudende klei waarin veel organisch materiaal aanwezig is.⁶

De quartairgeologische kaart (Figuur 11) toont dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ten zuiden kunnen hieronder fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) aanwezig zijn.⁷

Figuur 13: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 13) beschrijft het noordoosten van het onderzoeksgebied als een matig natte lemig zandbodem met een duidelijke ijzer en/of humus B horizont (1-Sdg). De zone in het

⁶ www.geopunt.be/kaart

⁷ www.geopunt.be/kaart

noordwesten van het terrein kenmerkt zich volgens de bodemkaart dan weer door een matig natte lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Sdm). In het zuidwesten is een gelijkaardige bodem te verwachten, maar met een grijsachtige kleur (Sdm(g)). In het zuiden van het onderzoeksgebied bevindt zich een matig droge licht zandleembodem met wederom een dikke antropogene humus A horizont (Pcm(g)). De horizont bezit hier een grijsachtige kleur.⁸

De antropogene horizont is waarschijnlijk een plaggenbodem, het restant van een systeem van bemesting waarbij mest uit de potstal vermengd met plaggen op de akkers werd gebracht. De algemene toepassing van plaggenbemesting in de Antwerpse Kempen is te situeren vanaf het begin van de 13de eeuw en werd toegepast tot aan de industrialisering van de landbouw. De meeste plaggenbodems lijken pas vanaf de 14de of 15de eeuw gevormd. Plaggenbodems kunnen relatief dik zijn en bijgevolg een conserverende werking hebben voor het onderliggende bodemarchief, dat bij ondiepe ingrepen en landbouwvoering niet meer geraakt wordt.⁹

Figuur 14: Bodemgebruikskarta met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁸ www.geopunt.be/kaart

⁹ Bastiaens 1994, 83-86; van Doesburg *et al.* 2007, 150

De bodemgebruiksk kaart geeft aan dat het terrein ingenomen wordt door verharding, door akkerland en door gras, struiken en bomen (Figuur 14). Dit beeld stemt overeen met een recente luchtfoto uit 2018, behalve dat het gebouw dat te zien is op de luchtfoto, nog niet aangegeven is op de bodemgebruiksk kaart (Figuur 6). Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid binnen het oosten onderzoeksgebied verwaarloosbaar (Figuur 15). Op de rest van het onderzoeksgebied is de erosiegevoeligheid niet van toepassing.

Figuur 15: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be), met groen: verwaarloosbaar

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Hulshout geldt als één van de oudste Kempense nederzettingen en wordt voor het eerst vermeld in 810 als Hulsholt, vermoedelijk in de betekenis van een plaats waar veel hulst te vinden was. In de prehistorie bestond Hulshout uit moeras. Dit leidde tot turfonginningen in de 16de eeuw.¹⁰ De geschiedenis van de deelgemeente Houtvenne begint in de middeleeuwen, wanneer het gekend was onder de naam Oosterwijk of Houtvenne-Oosterwijk. Destijds was het dorp gelegen in de meierij Geel in het markgraafschap Antwerpen. Aan het einde van de 14de eeuw kreeg Jan van Witthem de heerschappij van de heerlijkheid Houtvenne-Oisterwyck toegewezen. Nadien kwam de heerlijkheid achtereenvolgens in handen van de familie Schetz, de familie Bonaventura van Grobbendonk en de families Blereau, Van Cauwegom en Ooms. In de 14de eeuw was er ook al een kapel aanwezig in

¹⁰ Hulshout, <https://id.erfgoed.net/themas/14098>

Houtvenne, die afhing van de Sint-Servaasparochie van Herselt en onder de autoriteit van de pastoor van Herselt viel tot ca. 1550. Vervolgens kwam het bestuur in handen van een kapelaan. Het personaatsrecht behoorde vanaf 1365 toe aan de prelaat van Tongerlo. Zeker in 1496 zou ook een schepenbank bestaan hebben in Houtvenne, die ten hoofde ging bij de Bijvang van Lier. We weten dat in 1526 Houtvenne in wezen een kleine wijk was van ongeveer 35 gezinnen. De bewoning was verspreid over drie woonkernen: het centrum en de wijken “Langstraat” en “Verkensmarkt”. De toenmalige kapel werd vernield door een brand in 1587 en terug opgebouwd in 1610. Houtvenne-Oisterwyck werd in 1651 verheven tot een zelfstandige parochie. De kerk bleef wel afhankelijk van de abdij van Tongerlo tot 1832.

Vandaag profileert de gemeente zich nog steeds als landelijk woondorp. De dorpskern bevindt zich in het zuidoosten op de kruising van de Vennekenstraat met de Langestraat, die samen de hoofdassen vormen van de wegenstructuur. In de gemeente zijn diverse grootschalige boomkwekerijen aanwezig tussen de sterk verspreide, overwegend recente, open bebouwing.¹¹

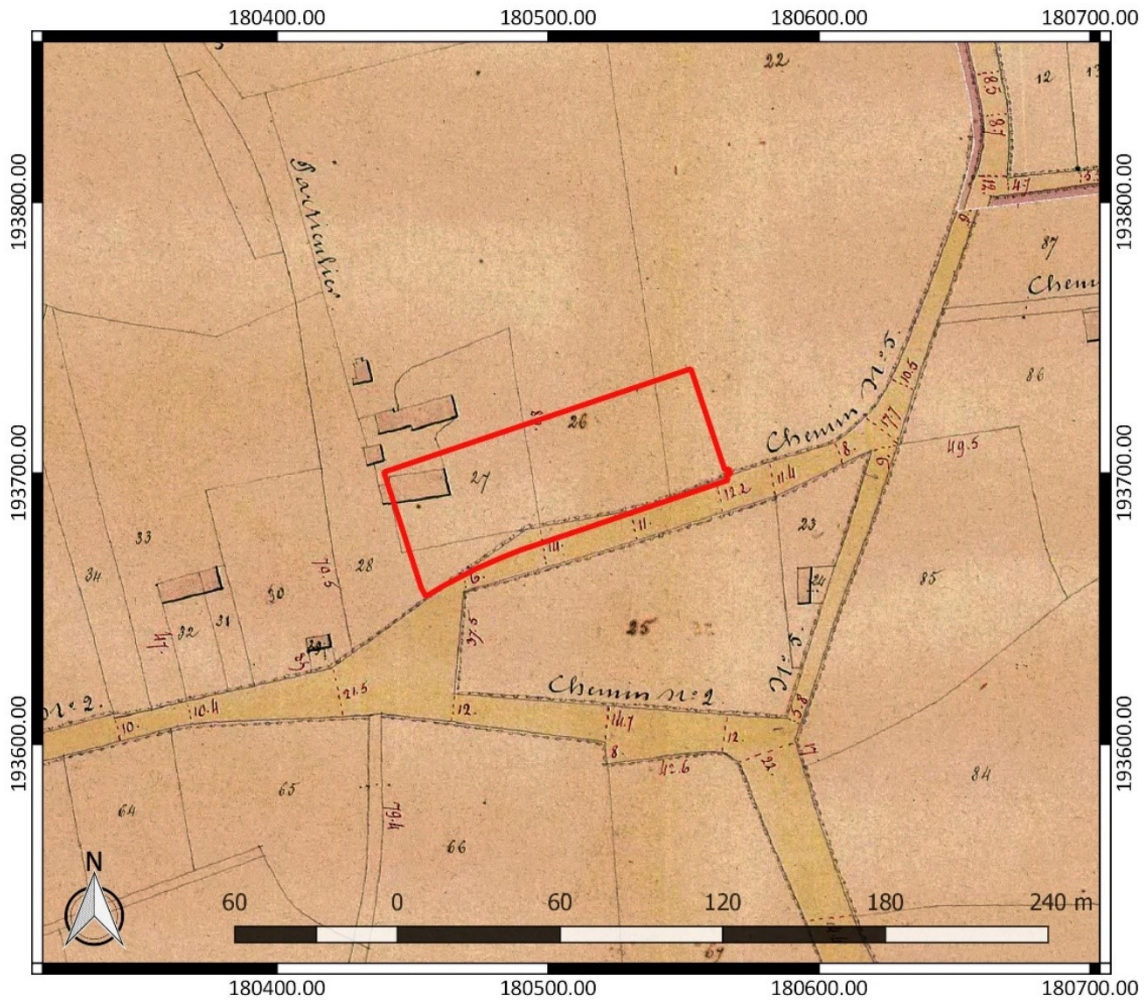
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland (Figuur 16). De rest van de omgeving is gelijkaardig opgebouwd. De meeste percelen hebben een landbouwfunctie en zijn schaars bebouwd. Ten noorden is de wijk “Verkensmerckt” aangeduid.

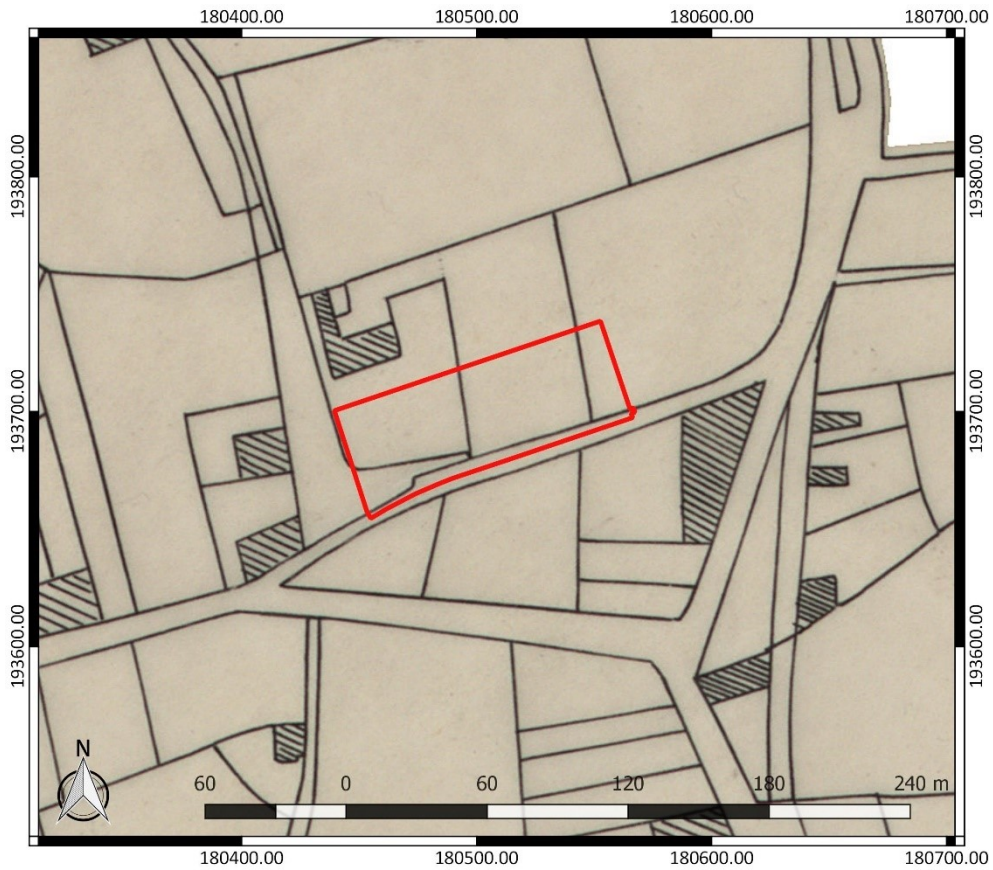
Figuur 16: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

¹¹ Houtvenne, <https://id.erfgoed.net/themas/14099>

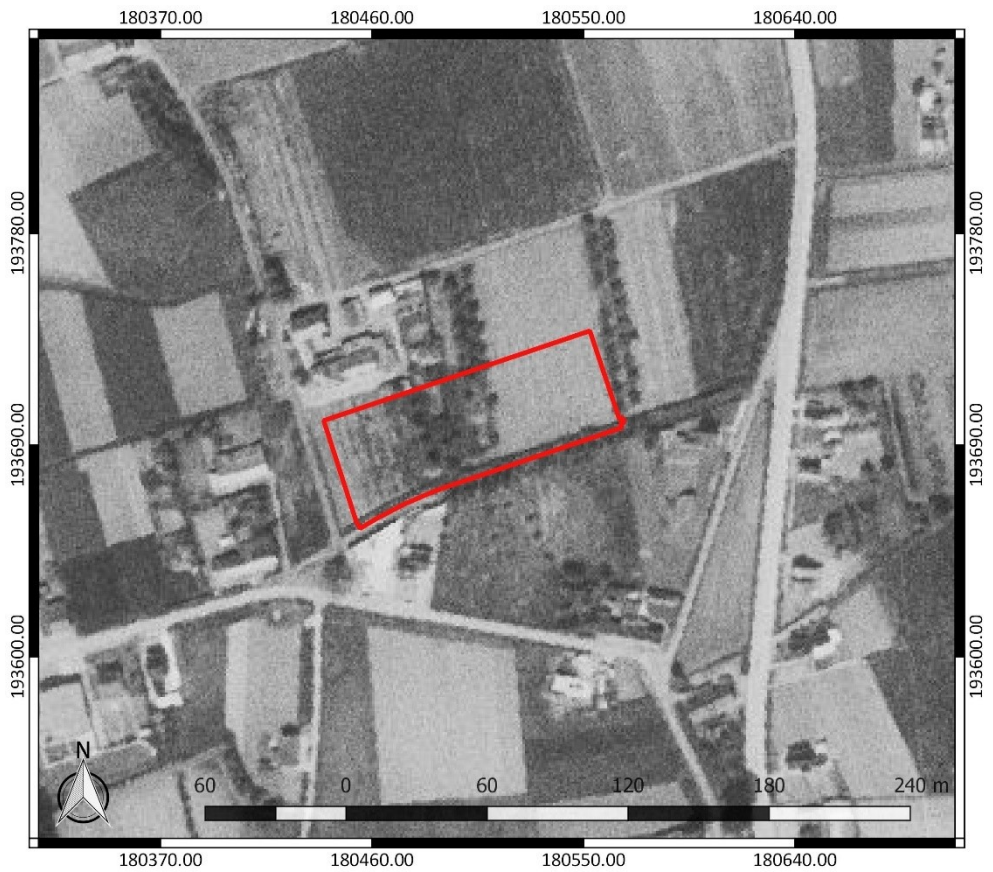
De Atlas der Buurtwegen (1841) toont een gebouw in het uiterste noordwesten binnen het onderzoeksgebied (Figuur 17). De rest van het terrein was vermoedelijk nog steeds in gebruik als akkerland. Op de Popkaart (1842-1879) is niet langer een gebouw te zien in het noordwesten van het terrein (Figuur 18).

Figuur 17: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique door Popp, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 19: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 19) bevestigt opnieuw het landelijke karakter van het onderzoeksgebied en zijn nabije omgeving. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 20) toont een gelijkaardige situatie als te zien is op een recente luchtfoto (Figuur 6). Het gebouw centraal binnen het onderzoeksgebied is reeds te zien. Het oosten van het onderzoeksgebied is in gebruik als akkerland en het westen is in gebruik als grasland.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

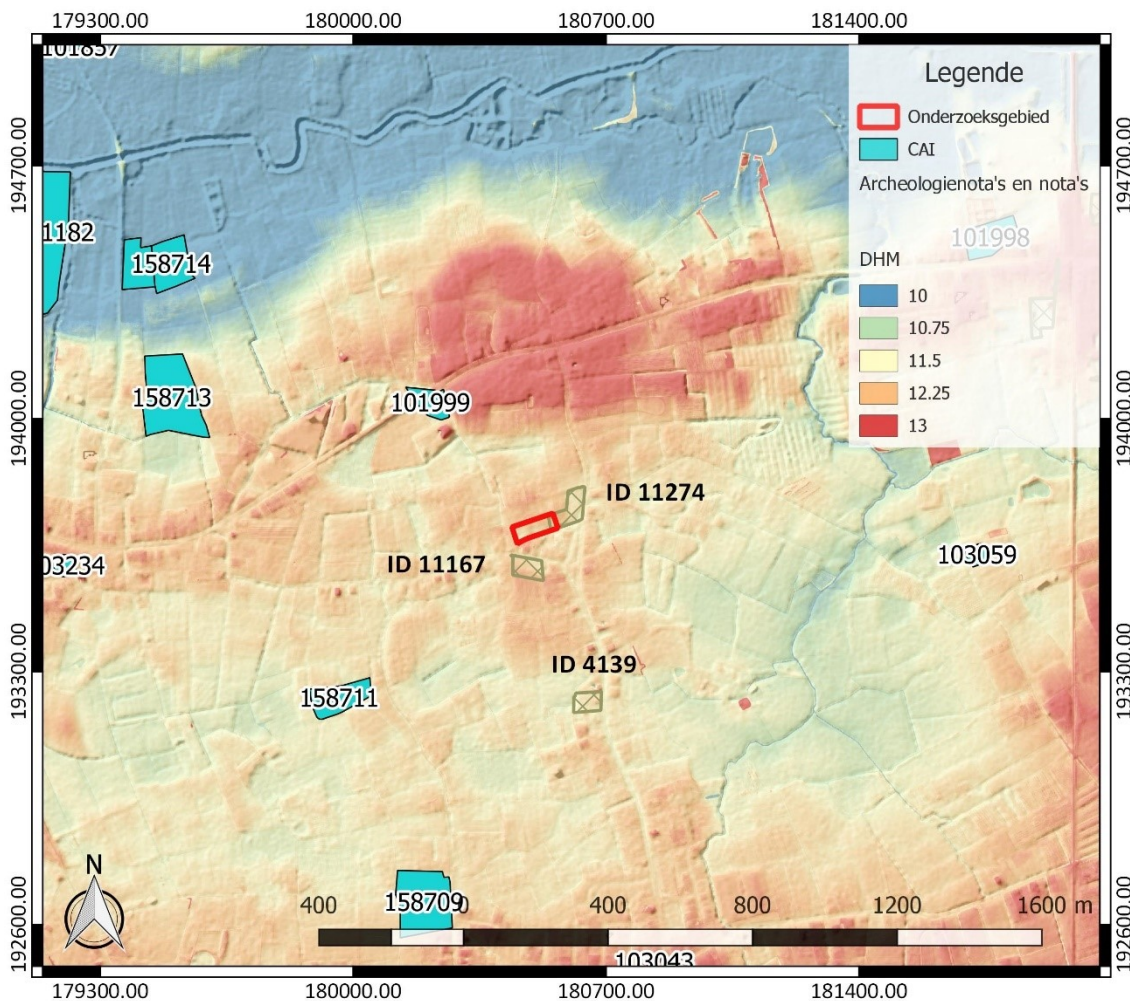
De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 21). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Net ten oosten van het onderzoeksgebied en deels overlappend, werd in het verleden reeds een archeologienota opgesteld voor een andere verkaveling. De opgestelde archeologienota omvat enkel een bureauonderzoek, dat aangeeft dat het terrein archeologisch potentieel kent en dat verder vooronderzoek nodig is.¹²

Voor een terrein net ten zuiden van het onderzoeksgebied werd ook al een archeologienota opgesteld. Hier werd een bureauonderzoek en een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd. Daaruit bleek dat de bodemopbouw bestaat uit een A-C bodemprofiel. Het potentieel op een goed

¹² Reyns/Delannoye 2019, 22

bewaarde steentijd artefactensites is er daardoor laag. Er is wel nog potentieel op de aanwezigheid van waardevolle archeologische sporen, waardoor verder onderzoek onder de vorm van een proefsleuvenonderzoek er nog nodig is.¹³

Figuur 21: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Andere onderzoeken in de omgeving betreffen hoofdzakelijk veldprospectievondsten en cartografische indicatoren. De dichtstbijzijnde site in Houtvenne is de Koudenberg Schrans (CAI ID 101999), ten noordwesten van het onderzoeksgebied. Door de aanduiding op de Ferrariskaart is de oorspronkelijk omgrachte, langgestrekte hoeve te situeren in de 18de eeuw. Mogelijk is het gebouw al ouder. Volgens M. Robben werd de hoeve opgericht als schans.¹⁴ Verder ten noordwesten van het terrein (CAI ID 158713) werd tijdens een veldprospectie aardewerk gevonden, waarvan minstens één scherf in de 15de eeuw gedateerd kan worden. De datering van de rest van het vondstmateriaal is onzeker.¹⁵

Ten oosten van het onderzoeksgebied is een cartografische indicator opgenomen in de inventaris (CAI ID 103059). De zogenaamde "Vosdonkhove" was een in oorsprong 17de-eeuwse pachthoeve van de abdij van Tongerlo en is heden gesloopt. Het is onduidelijk of de hoeve is weergegeven als

¹³ Devroe/Wijnen 2019, 26

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101999, Koudenberg Schrans (geraadpleegd op 15 mei 2019)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158713, Ijzerenweg I (FLX-WL-14) (geraadpleegd op 15 mei 2019)

omgrachte site op het gereduceerd kadaster. Het zou ook de Schrans van Vossendonk kunnen zijn.¹⁶ Nog twee andere sites zijn aangegeven op de CAI-kaart (CAI ID 158711 en 158709) en behandelen beide een veldprospectievondst. Het aangetroffen aardewerk bleek onder te brengen in de periode van de nieuwe tijd.¹⁷ Verderop in de Vennekensstraat, op korte afstand van het onderzoeksgebied, werd een zone onderworpen aan een vooronderzoek. Dit bestond slechts uit een bureauonderzoek, dat omwille van de beperkte negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief en het eerder gemiddelde archeologische potentieel van het terrein tot het besluit kwam dat het potentieel op kennisvermeerdering te beperkt is om bijkomend vooronderzoek uit te voeren.¹⁸

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Een historische kaart uit de 19de eeuw geeft bebouwing weer in het noordwesten van het onderzoeksgebied. Op jongere kaarten is de bebouwing verdwenen en is het terrein in gebruik als akkerland en als grasland. In de tweede helft van de 20ste eeuw is centraal op het terrein een gebouw op te merken. De gekende archeologische waarden in de omgeving zijn beperkt als gevolg van de huidige stand in het onderzoek. Het omvat hoofdzakelijk resten van bewoning uit de nieuwe tijd. Ten zuiden van het onderzoeksgebied werd ook reeds een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd, dat aangeeft dat op het terrein nog waardevolle sporen kunnen voorkomen, maar het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite blijkt laag.

Gezien de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op een uitloper van een heuvel, vlakbij een waterloop, is de aanwezigheid van oudere archeologische resten op dit moment niet uit te sluiten. De bodemkaart geeft binnen een deel van het onderzoeksgebied de aanwezigheid van een dikke antropogene humus A horizont, mogelijk een plaggenbodem, aan. Dit kan het onderliggende bodemarchief beschermd hebben tegen ondiepe bodemingrepen.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen en de aanleg van weginfrastructuur. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte niet vast. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103059, Vossendonkhoeve (geraadpleegd op 15 mei 2019)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158711, Stekkestraat III (FLX-WL-13); CAI ID 158709, Stekkestraat II (FLX-WL-12) (geraadpleegd op 15 mei 2019)

¹⁸ Devroe/Wijnen 2017, 19

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is vooral een concrete verwachting naar resten van historische bebouwing, die te zien is op een 19de-eeuwse kaart. De gunstige landschappelijke ligging van het terrein maakt verder dat op dit moment de aanwezigheid van oudere resten op het terrein nog niet uit te sluiten is. Momenteel is er ook onduidelijkheid over de bewaringstoestand van het bodemarchief. De geplande werken op het terrein betekenen een bedreiging van het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Ook veldkartering is niet aangewezen omwille van het beperkte potentieel op kennisvermeerdering. De onderzoekstechniek dient sowieso nog gevolgd te worden door andere onderzoekstechnieken. Daarom is het efficiënter om meteen over te gaan tot andere onderzoekstechnieken.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is vooral een concrete verwachting naar resten van historische bebouwing, die te zien is op een 19de-eeuwse kaart. De gunstige landschappelijke ligging van het terrein maakt verder dat op dit moment de aanwezigheid van oudere resten op het terrein nog niet uit te sluiten is. Momenteel is er ook onduidelijkheid over de bewaringstoestand van het bodemarchief. De geplande werken op het terrein betekenen een bedreiging van het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bastiaens, J./J.M. Van Moernick, 1994: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouwareaal: getuigen van 17de-eeuwse landbouwintensivering in de Belgische provincies Antwerpen en Limburg en de Nederlandse provincie Noord-Brabant, *Historisch Geografisch Tijdschrift* 12.3, 81-90.

Bogemans, F./M. Van Molle, 2007: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 24 Aarschot*, Brussel.

Devroe, A./J. Wijnen, 2017: *Archeologienota – Verslag van resultaten. Hulshout – Vennekenstraat*, Mechelen.

Devroe, A./J. Wijnen, 2019: *Archeologienota – Verslag van resultaten. Hulshout – Booischotsestraat*, Mechelen.

Reyns, N./C. Delannoye, 2019: *Archeologienota Houtvenne (Hulshout) – Wouwerstraat*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 859).

Van Doesburg, J./M. De Boer/J.H.C. Deeben, 2007: Essen in zicht. Essen en plaggendecken in Nederland. Onderzoek en beleid, (*Nederlandse archeologische rapporten* 34), Amersfoort.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

